

BUTLLETÍ

FILOSOFIA 3/18

FILOSOFIA 3/18

PEDAGOGIA SISTÈMICA

SUMARI BUTLLETÍ FILOSOFIA 3/18. Núm. 101
Desembre 2014

MIRADES des de la PS i des de la F 3/18. Conversa entre Carles Parellada i Iñaki Andrés, p. 2; Mercè Pena. **EL XOC DEL RECONeixEMENT: ART I FAMÍLIA.** La mirada sistèmica dins les sessions de filosofia, p. 9; Patrici Batalla. **Pedagogia Sistèmica i Filosofia 3/18.** Una mirada des de l'Escola Cooperativa El Puig, p. 15. **Informacions,** p. 17

MIRADES

Des de la Pedagogia Sistèmica i des de la Filosofia

Conversa entre Carles Parellada i Iñaki Andrés

Aquest text recull la conversa entre Iñaki Andrés, mestre vinculat a F3-18, i Carles Parellada, un dels impulsors més coneguts de la Pedagogia Sistèmica a Catalunya. L'objectiu, reflexionar plegats sobre els possibles ponts entre ambdues disciplines a partir de l'activitat a la classe.

Iñaki.- Estem en un moment que ja no considerem la filosofia com un treball mental. La gent que fa filosofia a l'escola juga molt amb tota mena de situacions, amb el moviment, amb els sentits, amb la creació i l'expressió, no només lingüística. Pensem que més o menys sabem com treballar perquè nens i nenes elaborin col·lectivament un pensament millor, s'interroguin, aprenguin dels errors... Intentem també acollir tothom en aquest treball, que cada nen i cada nena se sentin participants de la comunitat, d'una recerca col·lectiva, sense exclusions. Com a professionals que incorporen les eines que ens proporciona la filosofia podríem dir que tot i aprendre cada dia i tenir encara molt de camí per recórrer, trepitgem algunes bases fermes i contrastades. Però més enllà d'això, com a educadors i educadores, ens trobem que sovint sabem poc del món interior de les criatures, de les seves emocions, de tot allò que els està influïnt a l'hora de construir el seu pensament. Necessitem ampliar la nostra mirada. Sembla, intuïm, que la Pedagogia Sistèmica aporta una perspectiva enriquidora i que lliga molt amb la manera de procedir a l'aula que impulsa el Projecte Filosofia 3-18.

Carles.- Cal dir que el discurs que fem actualment des de la Pedagogia Sistèmica està tan barrejat, tan empeltat d'altres perspectives que algú podria plantejar-se: això és la Pedagogia Sistèmica que es va iniciar ara ja fa més de deu anys? Sense cap mena de dubte podem considerar que no.

I.- En tot cas, necessitem persones que ens facin pensar, ens calen noves perspectives, plantejar les velles qüestions des d'altres punts de vista. Hi ha persones que ens ajuden a il·luminar-les amb referències literàries o artístiques, amb imatges que desperten analogies que ens ajuden a comprendre. L'esforç de la filosofia és un esforç per comprendre en profunditat i expressar amb rigor. Volem ajudar a construir un pensament ben fonamentat en criteris consistents, més personal i creatiu, curós amb la vida i respectuós amb els altres.

C.- El que jo veig és que la proposta del Projecte de Filosofia ofereix com una mena de matriu, d'estructura i de metodologia que són importantíssimes per a ordenar la construcció del pensament. Però podríem considerar una certa limitació que aquesta matriu es convertís ella mateixa en la finalitat del treball educatiu.

I.- En quin sentit ho dius?

*C.- El treball de filosofia parteix del diàleg que es genera a la classe, oi? Al final, el treball que fem va a raure en la importància del llenguatge, de comprendre bé el que ens està dient el nen. Jo diria que el que aporta la Pedagogia Sistèmica també té molt a veure amb això. Bé, jo uso molt una frase que no sé si la subscriurien moltes persones de la Pedagogia Sistèmica, que és: *Res del que diu una criatura no és equivocat*. Cap pensament, cap verbalització, cap expressió, sigui emocional o corporal, està*

equivocada. La qüestió és entendre què hi ha darrere d'aquesta expressió, que té a veure amb el llenguatge, però no solament amb el llenguatge.

I.- Vols dir, què ens està dient en realitat?

C.- Sí! I, aleshores, la Pedagogia Sistèmica què fa? Doncs diu: darrere d'aquesta expressió hi ha un món que pot estar ben lluny de nosaltres, que pot tenir a veure amb coses que hi ha a l'inconscient. Que pot tenir a veure amb patrons del sistema familiar, que ni tan sols són creacions pròpies: la criatura les agafa del propi sistema, però ho fa simbòlicament, d'una forma encriptada. Moltes vegades aquesta expressió resulta llunyana a la realitat d'allò que s'està fent a la classe. Per mi, el que deies tu abans del col·lectiu, de la recerca col·lectiva, seria: com aconseguim que, en comptes d'esperar una resposta concreta o, en comptes d'anar cap a una resposta concreta, construïssim una mena de conversa, una àgora que permetés als nans entrenar-se en el descobriment del sentit del que la vida els està portant a expressar.

Res del que diu una criatura no és equivocat

I.- Des de la Filosofia, ens interessa que s'entrenin a pensar basant-se en criteris consistents, pertinents respecte del context que es tracti, que tinguin rigor en la formulació dels seus conceptes i judicis, que tinguin una mirada pròpia i no facin seguidisme d'altres... Plantegem o fem paleses situacions que facin mirar, analitzar, comparar, valorar, establir relacions, descobrir supòsits, preveure conseqüències, reformular conceptes... desenvolupar en definitiva les habilitats de pensament.

C.- Poseu el focus en la construcció del pensament.

I.- És clar, aquesta és la tasca: la construcció col·lectiva del pensament en el diàleg a partir de les aportacions dels infants. Centrats en ells, més que en el tema, el programa o currículum. I també cal dir que les expressions fora de lloc, o errònies, o que fins i tot puguin semblar "disparatades" són una font preciosa de "material de treball". Quantes vegades és gràcies als errors, a les distraccions, que podem avançar! Analitzar l'error - per simplificar- ens permet adonar-nos de moltes coses. No es tracta de jutjar-lo o de rebutjar-lo, sinó de transformar-lo en font de coneixement. Una nena de la classe ho expressava així en una valoració: "M'agrada fer filosofia perquè quan t'equivoques aprens una altra cosa."

C.- Potser nosaltres no posem tant el focus en la construcció del pensament sinó en l'elaboració de sentits que permetin una millora del benestar. Quan una criatura repeteix una idea o "surto per peteneres" nosaltres interpretem que no s'està equivocant, sinó que està volent expressar quelcom que encara no té una lògica que pugui ser compartida. Mentre allò l'està polsant, jo puc ajudar-lo a ordenar idees, però si no l'ajudo a entendre què és el que el mou a expressar això, o si més no, no li ofereixo la garantia que segueixo el fil del seu moviment intern inconscient, aleshores continua el seu malestar. Entenem que d'alguna manera hi ha idees que emergeixen, no per a descobrir quelcom, sinó per elaborar un procés de desenvolupament. Nosaltres centrem molt l'atenció en el sentit. Si copsem aquest sentit, el que fem és recolzar la part que ve d'aquest món inconscient perquè la seva ànima, el seu cor, es calmi i, per tant, estigui en disposició d'entrar en aquesta dinàmica de conversa des del coneixement. No sé si m'explico. Et poso un exemple. Una criatura li demana a sa mare constantment: "Mare, deixa'm fer el meu camí, deixa'm fer el meu camí". I la mare contesta: "Quin camí?".

Aleshores investigues una mica i resulta que en el seu sistema familiar, algú dels seus avantpassats ha viatjat, i ha viatjat molt lluny, per exemple, un llarg viatge transoceànic que va durar moltes setmanes. Sempre ha estat d'alguna manera mirant l'horitzó, dedicant molt de temps a no fer res perquè està viatjant i esbrinant un futur desitjat i alhora incert... I surt aquesta criatura: "Deixa'm fer el meu camí, deixa'm fer el meu camí." I constantment està buscant brúixoles, dibuixant mapes, no sé què... Aquesta frase que diu, fora de context és una bajanada, però si li trobes el sentit dona una potencialitat extraordinària a la criatura. Perquè, si tu l'ajudes a situar-se dintre d'aquest context de la història de la família, aleshores pot usar tot aquest potencial com una creació, un investigador, un explorador de noves realitats, però si no, es converteix en una limitació per la seva vida, per les conseqüències desfavorables que es generen en el seu context (per exemple, la por dels pares que el seu fill es perdi, i la conseqüent sobreprotecció que això comportarà).

Molts nanos acaben fent una doble comptabilitat a l'escola

I.- Je, je... em recorda un amic meu de Saragossa que de petit es passava el dia distret, fent mapes i dibuixant territoris inventats, i després ha esdevingut un gran viatger en l'ensenyament i en la geografia.

C.- Però ara imagina que tu li dius: "Mira, escolta, deixa't estar d'històries que ara toca no sé què...". I, aleshores, ell ha de fer una *doble comptabilitat* en la seva vida, no? Que és el que passa generalment a l'escola. Molts nanos acaben fent una *doble comptabilitat*, o sigui, d'una banda es mouen amb el que s'espera d'ells i allò que l'escola proposa, i d'una altra el que els mou, que no saben què és. Ajudem-los a descobrir què és perquè ho puguin entrar en el món de l'escola i ho puguin convertir en un valor, un talent a compartir i gaudir.

I.- I ajudem-los a descobrir-ho també des del respecte dels altres. Perquè si no...

C.- És clar! És que això s'ha de fer en grup. Aquest és un dels grans valors de l'escola.

I.- És molt important, però hi ha un tema difícil, si més no complex. El grup acull, socialitza, ajuda a entendre, sí. Però també pot anul·lar. Necessitem ser aprovats pel grup i ens adequem a les seves expectatives. En cada etapa amb les seves característiques. En algunes, com en determinats moments de la pubertat i de l'adolescència, la força i la influència del grup són decisives. Què pensen de mi? Construeixo com he de ser en funció de com sóc, però també de les expectatives del grup. En una enquesta a classe, davant la pregunta: "Quina música t'agrada?", una nena responia: "A mi m'agrada la música que li agrada a les meves amigues...". De vegades un no s'atreveix a ser com és. I això també pot ser una font de patiment.

C.- I això ens marca un objectiu bàsic. Perquè si l'escola no resol això... Quin fracàs! L'escola és la gran oportunitat... Perquè després, si no, ho has de resoldre a través d'un procés d'acompanyament, més o menys terapèutic. O sigui, l'escola és l'espai privilegiat per a poder aprendre a ser i a viure com un és, dins d'una comunitat i dins d'una cultura...

I.- És clar. Però existeixen uns condicionants: la pressió dels currículums, les limitacions per entrar en la vida de les famílies, el temps, la mateixa actitud nostra...

C.- L'escola no és un espai asèptic...

I.- I tothom subscriuim la frase que l'educació ha d'estar centrada en els infants o que hem de considerar l'alumne com una globalitat. Però després també diem allò que "a mi em paguen per ensenyar, no per ser terapeuta o consultor familiar"; o, "jo del que passi a casa no puc fer-hi res: a mi el que m'importa és que aprenguin". És clar que ens importa a tots, però es fa difícil trobar un equilibri entre les activitats d'ensenyament i aprenentatge i el contacte més profund amb l'infant i el seu entorn. Aleshores acabem simplificant, ens ho mirem des de fora i diem: "Aquesta nena o aquest nen és així". En el millor dels casos podem entendre, com tu dius, que necessiten elaborar simbòlicament tal o tal aspecte de les seves relacions familiars. Però davant la impossibilitat de canviar-lo ens quedem a fora, tenim la fantasia que som un element neutre. Sospito que aquí tenim un treball a fer també. I això potser obre una altra porta: el treball d'educadors necessita ampliar la formació i incloure, a més a més, elements d'anàlisi i de creixement personal.

C.- Sí, avui dia és així, no tenim alternativa. Perquè la necessitat que té l'escola d'acompanyar els nanos no té res a veure amb la demanda que fa uns anys hi havia d'una alfabetització, instrumentalització, àdhuc de coneixement i integració en una cultura. Ara mateix ja no es tracta bàsicament d'això. Perquè la informació va tan ràpida i els canvis són tan brutals que es necessiten un altre tipus de continguts i una altra proposta de relació educativa a l'escola.

I.- Com fer-ho? Per on començar?

C.- Una cosa que em sembla interessant és que podem partir d'allò que ja fem. Fa anys que es treballa amb una dinàmica de classe o de diàlegs, com els de Filosofia 3/18, que són molt interessants. D'entrada per a l'objectiu de la construcció del pensament del qual parlàvem abans. Però es podrien aprofitar per fer de tant en tant una mena de supervisió o revisió conjunta d'aquests diàlegs. Podrien haver-hi diferents fases: revisar les intervencions, els procediments i la pràctica de la filosofia, i després la supervisió d'això, anar a buscar altres sentits al que ha aparegut. Perquè normalment durant l'acció mateixa, no tenim temps de processar-ho tot. O ens obliguen els procediments propis de la filosofia, o bé ens obliguen les circumstàncies i imprevistos de cada dia. Però, quan sortim d'aquí i ens donem un temps de supervisió, i fem la lectura de tot això, acabem trobant, segurament, unes regularitats o uns sentits que dins de la situació ens han pogut passar desapercebuts. Jo crec en aquest aspecte. O sigui, la formació personal i la formació de supervisió de la pròpia acció en aquest tipus de diàlegs és fonamental. I això ens porta al tema de la documentació, que jo crec que és un tema que també en Filosofia 3/18 es té en compte, oi? Documentar el que passa, allò que es diu o no es diu però "es veu"...

I.- Sí, hi ha un cert costum de gravar sessions, fins i tot d'analitzar-les amb algú altre. De vegades també hi ha algú més dins de l'aula, a part de qui està a càrrec de la sessió.

C.- Des de la visió de la Pedagogia Sistèmica és molt interessant fer una sessió de supervisió compartida de les coses que han sortit en el diàleg. Ens ha passat molt que anem a una classe i només mirant les fotos dels nanos, allò típic que hi ha penjat, diem: "Aquest nano, té alguna cosa que tingui a veure amb una vinculació molt gran amb tal circumstància?" I després els mestres diuen: "Ostres, però si a aquesta criatura li passa això..." És a dir, estem obrint una dimensió d'informació nova. Una informació que la mestra té cada dia al davant però no s'hi havia fixat. Ara jo estic imaginant-me una pissarra amb frases dels nanos i, com que no estic dins la conversa com el mestre que està portant la classe, puc fixar-me en altres coses: "Aquesta frase! Podria tenir a veure amb tal cosa?" I això només ho permet una mirada externa que no està implicada directament a la sessió i que pot fer una lectura diferent... I si la supervisió és en directe o amb una gravació, es pot veure la gestualitat, l'entonació, el pes que té la paraula...

I.- Seria un exercici interessant. Revisar una sessió de Filosofia des d'una mirada sistèmica...

C.- I es podria fer a vàries veus...

I.- Des de la Filosofia ens interessa no tant d'on parteix una intervenció, sinó com la podem aprofitar per construir un judici més ajustat, i simplifico molt.

C.- A la Pedagogia Sistèmica, en canvi, li interessa d'on prové aquesta expressió, una frase, un gest, una actitud..., amb què està relacionada, què ens diu dels vincles familiars, dels patrons de comportament i de relació... Tot això, insisteixo, per poder entendre millor i ajudar al benestar dels infants i de les seves famílies.

Revisar una sessió de filosofia des d'una mirada sistèmica

I.- De l'expressió cap endavant i de l'expressió cap enrere. Em recorda un episodi de Kio i Gus, el programa de F3-18 per al Cicle Mitjà, quan després de modelar un préssec i un cap Kio diu a Gus: "Tu comences per dins i jo començo per fora" ... "Jo no sabia fer-lo des de dins". I Gus: "Ara ja saps fer-ho de dues maneres". Em sembla una perspectiva enriquidora. I encara que no es pugui fer del tot, sempre es pot començar per poc...

C.- Una altra idea potent que em ve al cap... A les expressions dels infants apareixen molts arquetips, moltes imatges dels mites que formen part de la cultura dels territoris. Els arquetips hi són, formen part de la història de la humanitat. Però, com actualitzem aquests arquetips? Seria maco recollir aquests arquetips, o aquestes bases culturals, i actualitzar-les perquè serveixin per a bastir un nou futur. Que el futur no sigui una repetició.

I.- Sí. I si creiem que la vida evoluciona, no hauríem de creure que els arquetips no poden canviar mai. Sembla contradictori.

C.- Els arquetips no els podem treure fàcilment perquè la humanitat els ha construït durant mil·lenis. La relació entre el bé i el mal, per exemple... Hi ha coses que formen part profunda de l'ésser humà. Però com les fem evolucionar al so del temps? No pas del temps d'ara, solament, sinó del que els tocarà viure.

I.- Com a la natura, potser hauríem de provocar mutacions.

C.- Exacte. Com fer emergir quelcom diferent dins dels arquetips que no podem canviar? Per molt bona intenció que tinguem de dir: "Hauríem d'eradicar la polaritat entre víctima i agressor", sabem que no podem fer-ho. Però, quin tipus de conversa podem construir amb aquesta polaritat...? O entre el que està bé i el que està malament? Sense caure ni en una ètica de valors tancats, ni en una llibertat condicionada...

I.- No... Fent... àdhuc adoptant una mirada, que també està inventada, que és la visió oriental -per simplificar- del bé i del mal. Què ve del bé i què ve del mal? Algú ha tingut un accident, per exemple, quina cosa més greu, quin patiment, però a l'hospital ha conegut un metge amb qui es casa i troba una certa felicitat. Què ve del bé i què del mal? S'ha equivocat la vida? Enllaço amb aquella afirmació del principi que una criatura no s'equivoca mai.

C.- La vida no és equivocada.

I.- Potser és que tenim informacions sempre incompletes perquè no sabem quines seran les conseqüències de cada fet, dels més innocus als més difícils.

C.- La qüestió és que en el món adult podem arribar a treballar tot això perquè tenim estratègies. En el món dels infants, però, aquesta informació emergeix encriptada en actituds dels nanos o dels pares, etc. I de vegades és tan allunyada aquesta manifestació dels seus orígens que no la entenem. Dins l'escola, una de les coses que intenta la mirada sistèmica és comprendre això. Poder posar-li paraules, donar expressió a aquesta informació que està tan amagada dins d'una manera de fer que no és acceptada en el context.

I.- De fet, si som capaços de generar un espai en el qual podem confiar, podem agrair les coses, podem tenir una mirada més àmplia... doncs tenim molt de guanyat, oi? No solucionem la vida a ningú encara, però hi ha un camí que sembla una miqueta menys costerut.

C.- Exactament, el que passa és que a l'escola ens hem de convèncer que treballar en aquestes coses és un benefici a mig i llarg termini extraordinari.

I.- Sí, com quan algú diu: "És que no tinc temps per fer filosofia... És molt interessant, però no tinc temps." Després d'haver valorat que fer filosofia potenciava que els nens pensessin més bé, fossin més raonables, s'expressessin amb més correcció, fessin relacions matemàtiques més precises...

C.- Un altre dels grans problemes que tenim és el control, o sigui, intentar controlar lo que els nanos aprenen, però només allò que és mesurable... Crec que les escoles que se'n sortiran en això seran escoles que s'arriscaran a fer una aposta a mig termini de dir: "No anem a buscar resultats d'aquí a dos o tres anys, sinó d'aquí a set o vuit." És clar, per a això s'ha de ser molt valent i tal com estan els equips docents, entre d'altres factors, tampoc no és fàcil.

I.- Els condicionants... Com les tendències individualistes i tribals que reviu amb força. Vivim en un món complex i difícil, tot i que alhora existeixen potencialitats increïbles en molta gent que mira cap a un canvi important.

C.- Hi ha un llibre, "El vínculo", de Lynne McTaggart, una periodista científica, que explica experiències i treballs de biòlegs, psicòlegs, etc., que tiren per terra la concepció tradicional que els éssers humans tan sols ens preocupem per nosaltres mateixos. Allò del mite del gen egoista. Moltes i molt potents investigacions mostren la importància dels vincles amb els altres per a la supervivència i la realització. Però no es difonen de forma suficient ni formen part dels processos formatius... Llavors s'està perdent una potencialitat extraordinària de canvi, perquè en el fons, en gran part no interessa.

I.- Oh, és clar, ho veiem també de forma modesta amb el Projecte Filosofia 3-18: per què no se li dóna més suport? Perquè l'administració i la societat no li donen més suport? Perquè en el fons va en contra de...

C.- Va en contra del *statu quo*... Però hi ha xarxes extraordinàries de generositat que demostren que amb la seva manera de fer multipliquen la generositat. Si això es pogués fer en el context de l'escola... Petits experiments, enfortir situacions de cooperació... generaria una potencialitat extraordinària. Però és clar, això vol voluntat, temps, mestres formats...

I.- Convenciment que això és important i ser pesats, que quan un es cansi continuï un altre...

C.- I després, jo crec que cal una cosa molt important a les escoles i institucions que és eludir el conflicte egòlatra. Es fa massa difícil trobar complicitats, confiar que els altres ho fan el millor que saben, que no van en contra teva, que res no es personal...

I.- Bé, de vegades no hi ha lluita, però hi ha un conformisme esterilitzador: "Tu no et fiques amb mi i jo no em fico amb tu."

C.- Sí, però això és el resultat de la por, en el fons. Jo diria que quan hi ha conformitat és perquè, probablement, es vol evitar la confrontació i l'única solució que es veu és retirar-se. Aquí tenen un paper decisiu els equips directius. Es tracta d'afavorir que hi hagi diferents mirades en els centres, i està clar, algú amb criteri que ajudi a gestionar-les.

I.- Bé. Et sembla que sintetitzem algunes idees del que hem anat dient? Ho podríem fer reformulant el que ha dit l'altre.

C.- Intentem-ho!

I.- La Pedagogia Sistèmica se centra en la relació de les criatures amb tot el sistema familiar, escolar, de grup... Vol entendre l'origen i el significat profund del que diuen, per poder intervenir en els sistemes i augmentar-ne el benestar.

C.- La Filosofia també parteix del que els nens i nenes aporten i ho treballa per millorar el pensament en una triple vessant crítica, creativa i curiosa. I evidentment, aquesta és una tasca col·lectiva.

I.- M'agrada la teva expressió de la doble comptabilitat de les criatures a l'escola. Pel contrari, l'escola ha de ser el lloc privilegiat, l'àgora on poder treballar les qüestions centrals de la vida dels infants.

C.- Has insistit en els condicionants i en les pressions per la instrucció i per la conformitat, però malgrat tot, també comparteixo que l'escola pot i ha de generar espais de confiança.

I.- Les criatures no s'equivoquen mai, dius. Les seves paraules amaguen una lògica per descobrir i poder compartir. Això m'obre els ulls desmesuradament.

C.- M'alegra l'exemple d'aquella nena que manifesta no tenir por als errors en les sessions de Filosofia. Efectivament, res és equivocat per fer créixer la vida.

I.- Trobo molt suggeridora la idea de la supervisió, de l'anàlisi conjunta de sessions de filosofia amb l'aportació de la mirada sistèmica.

C.- Estic d'acord també que es necessita una nova formació del professorat que inclogui el "creixement personal". Només així podrem proposar als nostres alumnes nous models de relació. Els paradigmes que dominen encara ja no serveixen pel futur.

I.- Cites els arquetips que ens modelen i condicionen, i això obre un camp molt ric d'observació i reflexió per tal de propiciar canvis, com ara fugir de l'ombra del "gen egoista" i dels plantejaments egòlatres basats en la por als altres, en allò aliè. Ens cal colonitzar l'espai dels vincles, dels contactes, en la línia de les investigacions recollides per Mc Taggart.

C.- Cal insistir i fer èmfasi en el treball col·lectiu, fins i tot amb la necessitat de diferents mirades que no tan sols convisquin, sinó que es relacionin i s'enriqueixin mútuament, acceptant àdhuc la confrontació. Només així podrem sobreviure i alhora augmentar el benestar. No només el dels infants, també el nostre, i el de tota la comunitat.

EL XOC DEL RECONeixEMENT:

ART I FAMÍLIA.

La mirada sistèmica dins les sessions de filosofia.

Mercè Pena

Resum: Mostrar com la Pedagogia Sistèmica i el Projecte Filosofia 3/18 són perspectives complementàries i properes. Aplicació d'una proposta de treball dins les sessions de filosofia treballant l'Art i la Família.

La Pedagogia Sistèmica ens regala un enriquiment com a perspectiva complementària i propera en relació a la Filosofia. Es coneix com a la Pedagogia de l'Abundància perquè suma en la mirada de comprensió del món que ens envolta. Aportant una nova manera de mirar i d'actuar dins la pedagogia, incloent tot el que hi ha abans i obert al que vindrà després, sense exclusió. Sustentant-se en el fet d'entendre els centres escolars com a camps d'aprenentatges. Es basa en un paradigma sistèmic-fenomenològic (sistèmic contemplant el sistema familiar i social que ens envolta atenent que tots els membres d'un sistema estan relacionats i vinculats entre ells. I fenomenològic perquè mostra les dinàmiques que es manifesten en els camps d'actuació allunyades del plantejament lineal causa-efecte). Donant així una mirada més àmplia que el fins ara paradigma relativista, o mirada lineal.

Com aquesta mirada que amplia, ens complementa alhora de proposar activitats de diàleg i reflexió als alumnes, incitant a pensar millor per ells mateixos, a mirar amb curiositat la realitat que ens envolta i podent fer un exercici de comprensió dels nostres sistemes familiars. Comprendre i agrair les nostres arrels per poder tenir ales.

LA MIRADA SISTÈMICA: Ampliar la mirada, contemplant tots els elements implicats en el sistema escolar.

Visió sistèmica CANVI DE PARADIGMA

- **A qui mirem?** A la relació de la persona amb el seu context
- **Què mirem?** Dinàmiques relacionals, ordres i desordres del sistema
- **On intervenim?** En el conjunt del sistema
- **Com mirem?** Respecte, acceptació mirant el que està disponible per la solució

Tenir en compte el sistema familiar, la generació a la que es pertany, la diversitat cultural... ja que tot això conforma diferents maneres de veure i actuar en el món **Dir si a la realitat tal i com es.** Mirar amb **acceptació i respecte** la diversitat de realitats i contextos amb els que ens trobem sense judicis. Desenvolupar una percepció més clara i sensible. Atenent tots els processos de comunicació : no verbal, cal contemplar la mirada, el gest, el to de veu, l'actitud corporal...

Desenvolupar una mirada més profunda de la realitat. En els sistemes es donen dinàmiques ocultes que poden generar actituds conflictives i dificultats d'aprenentatge en els infants. Mirar cap a la solució: ser ecològicament sostenibles, no perdre energies mirant el que no està disponible. Ser realistes, amb el que està disponible que podem fer que estigui al nostre abast.

Quins són els fonaments en els quals la Pedagogia Sistèmica se sustenta?

ELS ORDRES QUE REGULEN ELS SISTEMES:

1. EL DRET A LA PERTINENÇA

- Tot membre d'un sistema té dret a la pertinença. Cada persona necessita sentir-se vinculada al sistema al qual pertany. El primer sistema al que pertanyem és la família, és l'únic sistema al qual és segur que sempre pertanyem. El no reconeixement del lloc que ocupa un membre (exclusió, oblit, menyspreu, rebuig) té conseqüències que afecten el conjunt del sistema.

2. LES JERARQUIES

- Els sistemes s'ordenen per jerarquies que indiquen el lloc que ha d'ocupar cada membre, així com les seves funcions. Si no es respecten aquestes jerarquies es produeixen desordres que afecten tot el sistema.

3. L'EQUILIBRI ENTRE DONAR I REBRE

- Tots els sistemes tenen tendència i necessitat d'equilibrar-se. Hi ha un ordre entre donar i rebre. Primer es rep i després es pot donar.

LA CONCIÈNCIA DEL SISTEMA.

- En tots els sistemes hi ha unes normes, unes lleis explícites o implícites. Aquestes normes donen identitat als integrants. La pertinença al sistema depèn del respecte a aquestes normes. Això genera lleialtats.

Si es trenquen les normes, pot generar por a perdre el dret a la pertinença i això genera mala consciència, creant un desordre.

La pràctica a l'aula Art i Família: EL XOC DEL RECONeixEMENT

En la intenció de com anar construint un currículum tintat amb els conceptes de la pedagogia sistèmica, te'n adones que surt en qualsevol moment, ja que forma part de la teva mirada, d'aquesta nova manera de contemplar i trobar eines que et faciliten les relacions. El sentiment de pertinença a la família, al grup classe, el fet de trobar el lloc de cadascú **creant una dinàmica que facilita l'estar present i disponible per l'aprenentatge.**

Absorts en la lectura de PIMI anem descobrint aquest personatge i juntament amb ella ens **auto-descobrim**. Mirant d'entendre la lectura, iniciem les nostres reflexions. En un moment determinat en Pimi ens explica que se li ha adormit la seva cama: *...Semblava com feta de goma. Es doblegava cap al costat que jo la girava. Vaig estirar el peu de la meva germana fins a la meva cara per poder-lo veure bé. I sabeu una cosa? Em va resultar molt conegut. De fet s'assemblava molt al meu peu...*

Amb els alumnes vàrem entrar en discussió sobre si realment **reconeixem** el nostre cos, les nostres parts, vam fer la reflexió, mitjançant el diàleg.

Discussió: *EL XOC DEL RECONeixEMENT: Hi ha una certa brutalitat en el fet de veure's reflectit en un mirall. No es produeix només sorpresa pel fet que existeixi un ésser com aquell, sinó que hi ha també el reconeixement que la criatura la imatge del qual s'està veient, és un mateix. Això fa que la pròpia identitat- que normalment és quelcom tan segur- resulti l'aspecte més inexplicable de l'existència (manual Buscant el Sentit, pag 89)*

Tot això ens porta a qüestionar-nos: Què portem de la nostra família en el nostre cos, en nosaltres? Què forma el nostre jo?

Faig la proposta d'activitats a l'aula: primer serà el treball amb la nostra imatge, i després el treball amb els nostres orígens. Observem autorretrats de diferents autors i des d'aquí al "nosaltres".

1. Passem una sessió fent-nos fotos amb la càmera digital.
2. Portem una fotografia de la família, com més amplia i nombrosa millor. Treballem amb la pissarra digital, projectem les fotografies, la nostra i la de la família i observem.
3. Busquem entre tots, trets de la família en la nostra fotografia: anem descobrint els ulls de la mare, el cabell de l'avi, la boca del pare...

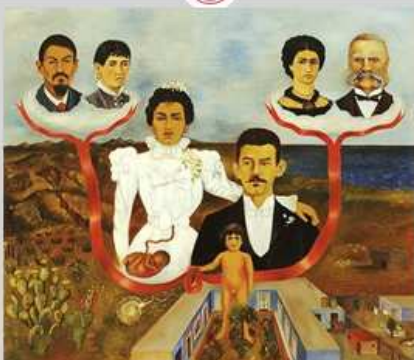
Anem una mica més enllà. Podem distingir trets de la nostra personalitat, del nostre caràcter, de les nostres reaccions en la família? Quan m'enfado crido com la mare, sóc tímid com el meu tiet, m'agrada la música com a l'avi...

Ens qüestionem si es possible tenir trets de la personalitat no només genètics de familiars que no hem conegut.

El pla de discussió de la família ens porta **al sentiment de Pertinença. El primer sistema al qual pertanyem és la família, és l'únic sistema al qual és segur que sempre pertanyem.** Què és formar part de la família? Què ens dona la família? Quin lloc ocupo en la mateixa? Quina consciència familiar em transmet (normes, regles, el que està ben vist, el que no és acceptable, el currículum ocult de la família, allò que no es diu però tots sabem).

LES RELACIONS AMB LA FAMÍLIA

13

• JO SÓC PART DE LA FAMÍLIA, SENSE ELS MEUS ORÍGENS NO PUC EXISTIR, GRÀCIES A ELLS SÓC COM SÓC, ÚNIC/a I IRREPETIBLE, AMB LES MEVES QUALITATS I CIRCUMSTÀNCIES, TOT AIXÒ SÓC I MOLT MÉS, GRÀCIES AL MEUS AVANTPASSATS.

Mercè Pena Laguna, maig 2011

- Davant el quadre de Frida Kalho que mostra el dibuix dels seus orígens, observem la família del pare que arriba d'Europa travessant la mar i la família de la mare que és a l'esquerra damunt la terra, lligats amb una cinta vermella de la vida que dona fruit a la seva persona i a possibles descendents. Arribem a la conclusió:

JO SÓC PART DE LA FAMÍLIA, SENSE ELS MEUS ORÍGENS NO PUC EXISTIR, GRÀCIES A ELLS SÓC COM SÓC, ÚNIC/a I IRREPETIBLE, AMB LES MEVES QUALITATS I CIRCUMSTÀNCIES, TOT AIXÒ HO SÓC I MOLT MÉS, GRÀCIES AL MEUS AVANTPASSATS.

Els alumnes fan produccions de la seva família, del seu arbre genealògic, amb símbols, amb imatges, amb paraules. Faig la proposició de buscar un fons per la nostra fotografia i fer la reflexió de la tria del mateix; tenim dues opcions: podem utilitzar les imatges que ja tenim d'espais i llocs fotografiats o de fer el fons nosaltres mateixos. Van apareixent diferents produccions, les devolucions són fantàstiques i passem de la metàfora a la poesia en un treball individual i alhora compartit que supera les meves expectatives.

Discussió i diàleg: Ens mirem els nostres arbres genealògics, podem deixar anar la intuïció: quin personatge del meu arbre m'agrada més, em sento més intrigat? Perquè? Què puc esbrinar d'ell/ella? I de mi en relació a ell/ella?

Al taller de plàstica:

- La meua proposta es treballar el museu, el lloc on es guarden obres d'art, objectes de valor. Com introducció visualitzem diferents museus que tenim a prop del nostre entorn, i ampliem l'exercici a les visites que hem fet amb la família. Convido a fer un cartell del nostre propi museu i explicar què hi guardaria o exposaria.
- **Discussió:** què hi guardaríeu? Què és valuós per mi? Per què?...
- Comparem cartells, busquem semblances i diferències, cerquem uns criteris per classificar.
- Imaginem tot els objectes, obres, o conceptes que hi posaríeu dins.
- En les sessions visitem diferents museus que m'atreuen, entre ells el museu del Vaticà, el museu del Prado i el MoMA, per a mi personalment dels millors museus.
- Vaig conduint les sessions cap a la visita dels museus, la proposta seria com diferents autors ens donen diverses mirades sobre el tema de la família, quins nous conceptes apareixen, i com amplien els nostres mapes mentals.
- I comencem a treballar amb un dels quadres que tenen un especial significat per a mi. Des del Prado, amb una visita virtual, contemplem el quadre de Goya la Família de Carles IV; a la pantalla de la pissarra presento el quadre per iniciar el nostre diàleg, la nostra observació. Què podem dir del que ens mostra l'artista. Observem, fem hipòtesis. Qui és el protagonista, qui és aquest nen vestit de vermell, perquè està avançat als altres?. Parlem de la mirada de la família en aquella època, del que l'artista va mostrant en cada detall. Anem jugant, anem descobrint, és el joc del "Qui és qui" amb un quadre de Goya.

Identificar

17

Activitat d'esbrinar: Joc del qui és qui.

Menté Pena Laguna, maig 2021

- Un cop animats amb la dinàmica, visitem el MoMA de NY, on vaig descobrir fa poc, una experiència molt interessant que es fa per treballar la família amb persones malaltes d'Alzheimer.
http://www.moma.org/meetme/modules_sp/module_five#module_5_1
- I anem al treball suggerit pel Dossier del MoMA amb diferents artistes sobre la família, aquí tenim a autors com: Eduard Vuillard, Dorotea Lange amb fotografia, Max Beckamnn, Marc Chagall, Fernando Botero i un seguit de reflexions per introduir-nos en les mirades dels artistes quan van produir la seva obra i el que tot això a nosaltres ens fa qüestionar i mirar.

Édouard Vuillard. *Interior, Mother and Sister of the Artist. 1893*

Mercè Pena Laguna, maig 2011

20

- Quines podrien ser aquestes dones i quina relació pots suposar que tenen? Penses que tenen alguna relació amb l'artista?
- Què ens podria estar dient Vuillard sobre les seves personalitats al pintar-les d'aquesta manera?
- Et pots identificar amb alguna d'aquestes figures? Quin és el lloc que ocupes en la teva família?

- Adaptant les qüestions proposades al grup i estirant al màxim el seu diàleg utilitzo aquest material per ampliar les propostes: Quina relació suposes que tenen els personatges d'aquesta família? Podries identificar-te amb algú? Quin lloc ocupes en la teva família? Quin és paper d'aquesta dona en la família? Com descriuries les relacions entre els membres d'aquesta família? Quins altres conceptes coneixes de família? Associes algun territori a la teva família?

Dorothea Lange. *Migrant Mother, Nipomo, California. 1936*

21

- On penses que s'ha fet aquesta fotografia?
- Descriu la cara de la dona del mig. Com penses que se sent? En què pot estar pensant?
- Quin és el paper d'aquesta dona en la seva família?

Mercè Pena Laguna, maig 2011

Què estem treballant? Estem treballant les bases de la pedagogia Sistèmica, contingudes en els **Ordres de l'amor d'en Bert Hellinger: La Pertinença: pertànyer a una família, que és el primer sistema al qual pertanyem i sempre ho farem. L'Ordre en les jerarquies: estar en el lloc que ens correspon. L'Equilibri entre el donar i el rebre i la Consciència del sistema com a conjunt de regles, normes i currículum ocult de cada sistema familiar.**

Petites Conclusions: Hem descobert fets importants en el nostre treball, que eixamplen la nostra percepció del món, el nostre concepte de família, la seva importància i l'ampliació a altres mapes mentals.

- Seguint amb els fonaments del projecte de filosofis 3/18, les dinàmiques han anat acompanyades de reflexió i plantejaments de preguntes, treball de les habilitats de pensament, d'un creixement personal, interpersonal i transpersonal així com un desenvolupament del coneixement ètic en el grup.
- Hem desenvolupat el fet de trobar significat a l'experiència que hem compartit, descobrint alternatives, la imparcialitat i no judici, la habilitat per donar raons, per descobrir noves comprensions personals i de gaudir amb les dels companys.
- S'han facilitat i creat situacions noves per experimentar la llibertat i la creativitat.
- Hem assaborit l'Art com a llenguatge expressiu, comunicador i emotiu. Hem treballat els nostres orígens dins el sistema familiar i la força de la dimensió transgeneracional, la importància de l'ordre en el lloc que ocupem en el nostre sistema, i les emocions que impregnen la nostra mirada.
- El fet de seguir qüestionant-nos coses, els fets del dia a dia del nostre auto coneixement i de les nostres relacions. Sobretot gaudint creativament amb **La màgia del procés....**

Bibliografia:

M. Lipman, A. M. Sharp, F.S Oscanyam. *Filosofia a l'escola*. Eumo Editorial. IREF
HELLINGER B. *Los órdenes de la ayuda*. Alma Lepik
HELLINGER B. *Los ordenes del amor*. Herder, Barcelona 200
MORIN E. *Los siete saberes necesarios para la educación del futuro*. Paidós, Barcelona 2002
Programa filosofia 3/18: *Filosofia del llenguatge*
Llibre de l'estudiant: *Pimi* Manual del professor: *Buscant el sentit*.
Nivell educatiu: Cinquè i sisè de Primària M. Lipman. Eumo Editorial.
The MoMA Alzheimer's Project http://www.moma.org/meetme/modules_sp/module_five#module_5_1
Carles Parellada Enrich. *La Pedagogía Sistémica: Un Nuevo Paradigma Educativo* <http://www.aebh.net/carles-parellada-enrich-la-pedagogia-sistemca-un-nuevo-paradigma-educativo>.
TRAVERSE MERCÈ. *Pedagogía sistémica, fundamentos y práctica*. Ed. Graó 2007

Pedagogia Sistèmica i Filosofia 3/18

Una mirada des de l'Escola Cooperativa

El Puig

Patrici Batalla

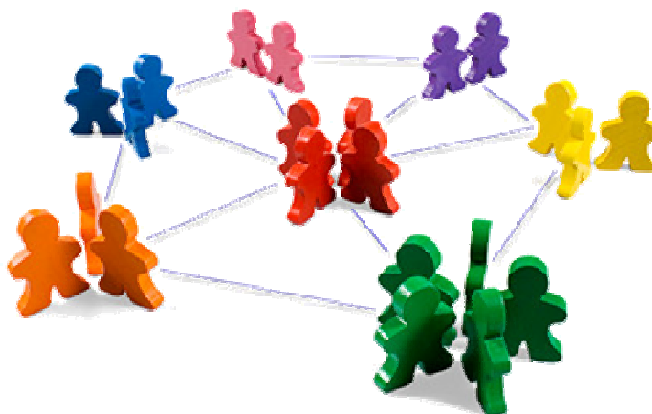
Tot i que és difícil observar punts de trobada entre *Pedagogia Sistèmica* i *Filosofia 3/18*, podem acceptar que comparteixen mirades de forma especial. Ambdues posseeixen un pòsit d'humanisme i d'humanitat que poden confluïr per diversos camins enmig de la resta de Ciències o disciplines Socials. Acceptant la seva idiosincràsia per separat, ambdues es proposen ser una eina per al treball amb la complexitat de les realitats educatives. Ambdues tenen el propòsit en origen de dotar d'eines als integrants de la Comunitat Educativa per a progressar, millorar el treball que famílies, nens i mestres porten a terme amb la voluntat d'aprendre i de créixer. Aquest deu ser el punt de trobada clau i significatiu que ha d'ajudar a gestionar millor el saber, el coneixement, la persona, tenint en compte múltiples condicionants i oportunitats.

La *Pedagogia Sistèmica* es proposa tenir una mirada sobre l'Educació veient-la íntimament vinculada amb la vida de les persones i amb el pòsit que aquestes ja tenen a partir dels respectius sistemes familiars. Des d'aquesta perspectiva, els nens i nenes són considerats persones amb entitat pròpia. Cada nen o nena és un ésser únic que evolucionarà cap als cicles vitals millors possibles, si sempre, dins dels sistemes dels quals forma part, l'acompanyen en el seu creixement.

Filosofia 3/18 parteix de la convicció de la bondat original de la Filosofia, que pretén ajudar a créixer les persones pensant, pensant bé com a éssers intel·ligents i únics que són. Aquesta disciplina porta implícita la seva mirada sobre temes importants per a tota la història de la humanitat i que al llarg del pas del temps s'han anat plantejant i replantejant mitjançant preguntes, anhels, dubtes. Filosofia 3/18 considera els nens i nenes, per petits que siguin, éssers capaços per dialogar, per pensar, per admirar-se i contemplar la bellesa del món en el qual viuen.

Ambdues mirades comparteixen l'aspiració humana a trobar un sentit a tot allò que com a persones tenim. Les dues disciplines es plantegen dotar d'eines a les persones per tal que trobin per elles mateixes un sentit a la vida a nivell individual i a nivell col·lectiu. Totes dues mirades volen ajudar les persones a assolir un benestar personal i intel·lectual que els possibiliti llegir i interpretar amb eficàcia l'esdevenir de les seves vides. Ambdues cerquen complicitats i explicacions en els grups com a éssers socials que som les persones utilitzant el diàleg, la paraula, el gest, el cos, la mirada...

Les dues disciplines posen a l'abast de les persones la possibilitat de gestionar informació important per a les seves vides. Des de la *Pedagogia Sistèmica* es veu clar que tota la informació que necessita una persona per viure i créixer ja està disponible en ella mateixa i que dependrà dels processos favorables o no del seu sistema si podrà gestionar-la amb eficiència per a poder progressar. Des de *Filosofia 3/18*, s'ajuda a distingir, ordenar, classificar actualitzar des del pensament, aspectes rellevants per a cada individu enmig dels grups dels quals forma part i hi fan créixer idees que van més enllà de les primeres

percepcions superficials. Les dues perspectives contemplen aquest flux de coneixement i saber de dins cap a fora, entenent les persones com a capaces, íntegres i complertes. Tant *Filosofia 3/18* com *Pedagogia Sistèmica* veuen possible el treball amb eines poc tangibles, però que pertanyen a la humanitat. Entenen les persones com a éssers capaços de ser lliures o voler ser-ho. Contemplen les persones com a éssers creatius per canviar els camins vitals que estan seguint. Ambdues reconeixen la capacitat més important de l'ésser humà per millorar allò que no és positiu ni nutritiu per a les persones i que no és res més que la capacitat d'estimar i mirar amb bons ulls el present, el passat i el futur. La recerca i la contemplació de valors i ideals com la bondat, la bellesa, la veritat o l'art i la poesia com a constructes humans, estan en la infraestructura de les dues mirades.

Ambdues disciplines entenen la necessitat que cada persona té de saber qui és, què fa aquí, d'on ve i cap on va. Totes aquestes qüestions es plantegen des de la complexitat, amb l'atenció necessària per entendre amb detall els fenòmens, des de l'escolta i el diàleg contingent i des del respecte per no emetre en cap moment judicis que provoquin un biaix en l'autoconcepte i en l'autoestima de les persones.

Si les dues perspectives posen al centre de la seva mirada els nens i les seves famílies, no és menys important el paper previst per als mestres que comparteixen la vida amb ells i elles. Nens i famílies són reconeguts i inclosos com a components imprescindibles de l'acció educativa i dels Centres Educatius com a components dels respectius sistemes. *Filosofia 3/18* i *Pedagogia Sistèmica* consideren el mestre com un acompanyant privilegiat, un acompanyant digne i noble que vol afavorir que el sistema de cada nen arribi el més lluny possible. El mestre no ho sap tot i adopta el paper d'observador i d'interrogador actiu, sabent que aquest paper és el més afavoridor del treball en comunitat.

Edgar Morin¹ anomena i defineix set sabers fonamentals que l'educació hauria d'assumir en qualsevol societat, plenament compatibles amb *Filosofia 3/18* i amb *Pedagogia Sistèmica*, en qualsevol cultura sense excepció ni rebuig. Els seus arguments il·lustren molts dels aspectes que hem descrit en aquest text. Creiem que les seves aportacions poden il·lustrar la complementarietat de les dues disciplines:

- És necessari introduir i desenvolupar en l'educació les disposicions tan psíquiques com culturals que permetin arriscar en la il·lusió i en l'error.
- Cal desenvolupar l'aptitud natural de la intel·ligència humana per tal de situar totes les informacions en un context i en un conjunt.
- Cal prendre consciència de la condició humana, amb la seva identitat complexa i la seva identitat comú a tots els éssers humans.
- Cal conèixer la identitat cultural pròpia com a base de la intercomunicació i cooperació entre cultures.
- Cal ensenyar principis d'estratègies que permetin fer front al risc, a la incertesa, a la sorpresa, i poder modificar la seva evolució en virtut de la informació adquirida.
- La comprensió mútua entre els éssers humans és vital per què les relacions humanes siguin comprensibles.
- L'ètica ha de formar-se a partir de la consciència d'un mateix com a part integrant d'una societat i d'una espècie.

Si volem contribuir a formar una societat que aprèn, hem de poder comptar amb els centres educatius amb molts recursos que tinguin per objectiu donar eines per pensar i per sentir. Saber pensar i saber sentir va molt més enllà d'unes habilitats i unes competències. *Filosofia 3/18* i *Pedagogia Sistèmica* són grans infraestructures intel·lectuals, socials i també emocionals que es complementen i que ens poden ajudar conjuntament a treballar més i millor dins de la complexitat.

1 MORIN; Edgar. *Los siete saberes necesarios para la educación del futuro*. Ed. Paidós. Barcelona 2001

Informacions

Curs Jocs, contes i art. Filosofia 3/18 a Ed. Infantil

Dies: Dissabtes 21 de febrer i 14 de març de 2015

Horari: de 9:00h a 15:00h.

Lloc: Sant Agustí, 3. 4rt 1ª. Barcelona

Certificat pel Departament d'Ensenyament: 15 hores.

Preu: 100 €/persona

Curs d'aprofundiment Ed. Primària

Dies: Dissabtes 7 i 21 de març 2015

Horari: de 9:00h a 15:00h.

Lloc: Sant Agustí, 3. 4rt 1ª. Barcelona

Certificat pel Departament d'Ensenyament: 15 hores.

Preu: 100 €/persona

Per més informació www.grupiref.org o tel. 932179761